

REALIZAREA PRINCIPIULUI DISPONIBILITĂȚII ÎN CADRUL PROCESULUI CIVIL

Cruglițchi Tatiana, *lector superior universitar, Catedra de Drept a Facultății de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.*

Due to the principle of parties' availability in the civil process, they have the subjective right of material to the judgment, as well as a series of procedural safeguards and safeguards to protect legitimate rights and interests. Process participants enjoy equal procedural rights and have equal procedural obligations, with some exceptions set by law depending on the position they are in the process. It is the complainant who initiates the action, presenting evidence and submitting claims, and the defendant may, by the objections formulated, influence the court's ruling on the case. The parties to the civil process, as compared to other participants in the civil process, enjoy special procedural rights under which they issue moods. Dispensing acts of the parties are manifestations of the will of the parties concerning material rights subject to the law or procedural means recognized by law. Thus, the claimant has the right to change the basis or object of the civil action and the amount of the claim in the action, or to waive all or part of the action, the petitioner has the right to acknowledge the action and both parties to quit the trial through a reconciliation transaction.

Key words: *civil action, act of mood, waiver, recognition of the action, transaction.*

Grație principiului disponibilității părților în procesul civil, acestea dispun de dreptul subiectiv material supus judecății, precum și de o serie de mijloace și garanții procedurale de apărare a drepturilor și intereselor legitime. Participanții la proces, în conformitate cu prevederile art. 56 alin. (2) *Codului Procesual Civil* (CPC) se bucură de drepturi procesuale egale și au obligații procesuale egale, cu unele excepții stabilite de lege în dependență de poziția pe care o ocupă în proces. Reclamantul este cel care inițiază acțiunea, prezentând probe și înaintând pretenții, iar pârâtul, recunoscând acțiunea sau prin obiecțiile formulate poate influența asupra soluției pronunțate de instanță asupra cauzei.

Părțile procesului civil, comparativ cu alți participanți la procesul civil, beneficiază de drepturi procedurale speciale prevăzute la art. 60 CPC în baza cărora exercită acte de dispoziție. Actele de dispoziție ale părților pot fi definite ca fiind manifestări de voință ale părților privind drepturile materiale supuse judecății ori mijloacele procesuale recunoscute de lege [1, p. 48-49].

Actele de dispoziție ale părților le vom diviza în: actele de dispoziție ale reclamantului, actele de dispoziție ale pârâtului și actele de dispoziție comune ambelor părți.

Reclamantul poate exercita următoarele acte de dispoziție în cadrul procesului civil: 1) Modificarea obiectului acțiunii civile; 2) Modificarea temeiului acțiunii civile; 3) Renunțarea totală sau parțială la acțiune; 4) Modificarea cuantumului pretențiilor din acțiune; 5) Completarea acțiunii civile cu pretenții accesorii; 6) Completarea temeiurilor acțiunii civile.

Articolul 60 CPC care reglementează drepturile procedurale ale părților a fost modificat prin introducerea unui termen în care reclamantul poate să modifice temeiul sau obiectul acțiunii. Astfel, conform art. 60 alin. (2¹) „în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare, reclamantul este în drept să modifice temeiul sau obiectul acțiunii. Exercitarea acestui drept după începutul dezbaterilor judiciare constituie o acțiune nouă, care poate fi depusă în instanță în ordine generală. În asemenea cazuri, continuă examinarea cererii depuse anterior ori se dispune încetarea procesului, dacă reclamantul renunță la acțiunea inițială. Instanța restituie părții, printr-o încheiere protocolară, cererea de modificare a temeiului sau obiectului acțiunii, precum și actele anexate”. Reclamantul are dreptul de a modifica temeiul sau obiectul acțiunii până la etapa dezbaterilor judiciare, modificare, care, în opinia noastră, îngrădește dreptul reclamantului de a dispune de acțiunea sa.

Schimbarea temeiului acțiunii presupune schimbarea circumstanțelor de fapt sau de drept prin trecerea de la ipoteza unei norme juridice la ipoteza altei norme juridice. Ea poate să se producă prin completarea temeiului inițial al acțiunii cu noile circumstanțe apărute în timpul judecării cauzei. De ex: temeiul acțiunii de reparare a daunei poate fi modificat prin stabilirea faptului că dauna a fost pricinuită de mijlocul de pericol sporit, ceea ce va duce la aplicarea unei alte norme de drept sau altă situație când pretențiile sunt îndreptate împotriva mai multor pârâți pentru repararea daunei cauzate în comun pot apărea circumstanțe ce exclud pricinuirea daunei de către un pârât sau altul; astfel temeiul acțiunii fiind schimbat prin trecerea la ipoteza altei norme de drept.

Schimbarea circumstanțelor cauzei care nu duce la trecerea de la ipoteza unei norme la ipoteza altei norme nu poate fi considerată ca schimbare a temeiului acțiunii, ci trebuie calificată drept concretizare a acțiunii. Ex: reclamantul intenționează o acțiune despre decăderea din drepturile părintești, motivându-și pretențiile prin aceea că pârâtul îi interzice copilului să frecventeze școala, iar ulterior își susține pretențiile motivând că părintele copilului îl impune să cerșească și să ducă o viață de vagabondaj. O astfel de schimbare a circumstanțelor nu duce la modificarea temeiului acțiunii, ci la concretizarea împrejurărilor de fapt ale acțiunii.

Schimbarea temeiului acțiunii are o limită oarecare deoarece ea nu trebuie să ducă la schimbarea obiectului acțiunii. De ex: nu se admite ca acțiunea de revendicare a unei sume de bani în baza contractului de împrumut să fie înlocuită prin încasarea aceleiași sume de bani ca urmare a prejudiciului cauzat.

Schimbarea obiectului acțiunii cel mai frecvent are loc prin trecerea de la dispoziția unei norme de drept la dispoziția unei alte norme de drept sau prin alegerea unui alt mijloc de apărare judecătorească a dreptului subiectiv. În ambele cazuri este vorba despre schimbarea pretențiilor de drept material față de pârât. Ex: pretenția cumpărătorului față de vânzător despre înlocuirea bunului care nu corespunde calității cu un alt bun poate fi schimbată prin cererea de a fi restituiți banii echivalenți costului acestui obiect. În acest caz, unele și aceleași împrejurări în una și aceeași relație socială pot duce la aplicarea diferitor norme de drept. Nu se admite schimbarea concomitentă a temeiului și obiectului acțiunii.

Renunțarea la acțiune este un act de dispoziție unilateral al reclamantului care are drept scop încetarea procesului și presupune dezicerea reclamantului de la pretențiile înaintate față de pârât expuse în cererea de chemare în judecată. În acest fel, reclamantul renunță la acțiune atât în sens material, cât și în sens procesual. Motivele renunțării pot fi diverse: nejustificarea pretențiilor sau imposibilitatea de a le proba, precum și onorarea benevolă a obligațiilor de către pârât. Renunțarea la acțiune poate avea loc în tot cursul judecății în fața primei instanțe sau a instanței de apel ori de recurs, fie oral în ședință, fapt ce se va indica în procesul verbal, fie prin cerere scrisă ce se va anexa la dosar, făcându-se mențiunea respectivă în procesul verbal.

Renunțarea la acțiune constituie temei de încetare a procesului în conformitate cu prevederile art. 265 lit. c). Pronunțând încheierea de încetare a procesului, instanța judecătorească menționează că nu se admite o nouă adresare în judecată a aceleiași părți cu privire la același obiect și pe aceleași temeuri (art. 266 alin. (2) CPC).

Înainte de a admite renunțarea reclamantului la acțiune, instanța explică reclamantului efectele acesteia și anume că renunțarea la acțiune servește drept temei pentru încetarea procesului, iar în caz de încetare a procesului nu se poate face o nouă cerere în judecată între aceleași părți cu privire la același obiect și având aceleași temeuri.

Instanța de judecată nu va admite renunțarea reclamantului la acțiune dacă aceasta contravine legii sau încalcă drepturile și interesele legitime ale statului sau ale altor persoane.

Renunțarea poate fi totală, atunci când reclamantul renunță la toate pretențiile formulate, atât la cele principale cât și la acele accesorii, sau parțială, când reclamantul renunță doar la unele pretenții formulate în cererea de chemare în judecată. Nu trebuie însă confundată renunțarea reclamantului la acțiune cu retragerea cererii de chemare în judecată de reclamant, deoarece efectele juridice ale acestor acte de dispoziție ale reclamantului sunt diferite. Renunțarea la acțiune a reclamantului este temei de încetare a procesului fără posibilitatea de adresare repetată în instanță cu aceeași acțiune, având aceleași temeuri, același obiect și între aceleași părți, pe când retragerea cererii de chemare în judecată de către reclamant, constituie temei de restituire a cererii de chemare în judecată conform art. 170 alin. (1) lit. i) CPC, ceea ce conferă reclamantului posibilitatea de a se adresa cu aceeași acțiune civilă în instanța de judecată.

Renunțarea la acțiune ca act unilateral de dispoziție aparține și persoanelor care pornesc procesul în interesul altor persoane, în condițiile art. 71 și art. 73 CPC, însă instanța nu va admite renunțarea și nu va înceta procesul atâta timp cât nu există acordul reclamantului privind renunțarea la acțiune, fiindu-i explicate reclamantului consecințele juridice ale renunțării la acțiune.

Reclamantul poate să mărească ori să reducă cuantumul pretențiilor formulate în acțiune, acesta fiind un act de dispoziție referitor la obiectul material al acțiunii [2, p. 274-276]. Spre exemplu, în acțiunile care au ca obiect repararea prejudiciilor materiale și morale, poate surveni necesitatea ca reclamantul să solicite mărirea cuantumului prejudiciului material sau moral. De exemplu, într-o acțiune civilă care are ca obiect repararea prejudiciilor materiale și morale ca urmare a vătămarilor corporale primite în urma acțiunilor ilicite ale pârâtului, datorită agravării stării de sănătate, sau urmarea unui tratament ulterior depunerii cererii de chemare în judecată, implică cheltuieli financiare suplimentare. Astfel, reclamantul este în drept printr-o cerere suplimentară să solicite mărirea cuantumului pretențiilor materiale ca urmare a cheltuielilor suportate în urma tratamentului, cu anexarea bonurilor de plată. Dacă, în cadrul examinării cauzei, reclamantul majorează pretențiile formulate anterior în acțiune, aceasta implică conform art. 88 alin. (2) CPC, achitarea unei taxe suplimentare și pentru partea cu care acțiunea se majorează.

La categoria actelor de dispoziție ale pârâtului se încadrează recunoașterea acțiunii. **Recunoașterea acțiunii** presupune acceptarea de către pârât a pretențiilor bazate pe împrejurările de fapt și de drept ale reclamantului formulate în cererea de chemare în judecată. În acest fel, pârâtul renunță la apărarea intereselor sale, ceea ce, de regulă, condiționează admiterea acțiunii. Recunoașterea, la fel poate fi: totală sau parțială.

Ea, de asemenea, trebuie să fie consemnată în procesul verbal cu semnăturile respective sau anexată la dosar. Instanța va verifica dacă voința pârâtului nu este viciată și nu va admite recunoașterea acțiunii dacă ea contravine legii sau intereselor statului sau ale altor persoane.

Recunoașterea acțiunii este un act de dispoziție unilaterală a pârâtului prin care acesta își exprimă acordul cu pretențiile înaintate de către reclamant și care condiționează admiterea acțiunii. În acest fel, pârâtul renunță la apărarea intereselor sale [3, p. 173]. Nu urmează a confunda recunoașterea acțiunii cu recunoașterea faptelor pe care cealaltă parte își întemeiază pretențiile sau obiecțiile (art. 131 alin. (4)–(6) CPC). Recunoașterea faptelor este un aspect al procesului de probație, care degrevează partea adversă de obligația dovedirii acestor fapte. Recunoașterea faptelor o poate face atât pârâtul, cât și reclamantul ori intervenientul principal [4, p. 276]. Recunoașterea acțiunii de către pârât poate fi integrală sau parțială și se perfectează printr-o cerere scrisă care se anexează la materialele cauzei, nu înainte de a verifica dacă voința pârâtului nu este viciată sau nu este exprimată cu rea-credință. În cazul admiterii de către instanță a recunoașterii acțiunii de către pârât se pronunță o hotărâre de admitere a pretențiilor reclamantului (art. 212 alin. (5) CPC). Dacă instanța va constata că prin recunoașterea acțiunii de către pârât se afectează drepturile și interesele pârâtului sau altor participanți la proces atunci judecătorul, va emite o încheiere de respingere a recunoașterii și va examina cauza în fond.

Prin prisma art. 60 alin. (2) CPC, legiuitorul consacră atât reclamantului, cât și pârâtului dreptul de a înceta procesul prin tranzacție de împăcare. Noțiunea tranzacției poate fi dedusă din prevederile art. 182⁴ alin. (1) CPC, conform căruia tranzacția reprezintă acordul părților cu privire la soluționarea amiabilă a litigiului. Această noțiune nu este una completă, iată de ce vom aduce o definiție formulată în literatura juridică. **Tranzacția** este un contract, numit și act de dispoziție bilaterală a părților prin care acestea, făcând concesii reciproce, aplanează litigiul și sting procesul [5, p. 293].

Tranzacția reprezintă un contract prin care părțile încetează un proces început sau preîntâmpină un proces ce se poate naște, prin concesii reciproce, constând în renunțări reciproce la pretenții sau în prestații noi săvârșite ori promise de o parte în schimbul renunțării de către cealaltă parte la dreptul litigios. Motivele încheierii unei tranzacții de împăcare pot fi diverse: de

regulă, dificultatea probării și nedorința de a fi implicat într-un proces îndelungat. Tranzacția de împăcare poate fi încheiată pe tot parcursul procesului.

Prin încheierea unei tranzacții de împăcare părțile dispun nu numai de drepturile materiale ce le aparțin, ci și de mijloacele procesuale, întrucât tranzacția de împăcare va înlocui hotărârea judecătorească. Condițiile tranzacției de împăcare a părților se consemnează în procesul verbal al ședinței de judecată și se semnează de ambele părți, iar dacă este prezentată printr-o cerere scrisă, se anexează la dosar, făcându-se despre aceasta o mențiune în procesul – verbal al ședinței. Înainte de a încuviința tranzacția de împăcare a părților, instanța le explică efectele acesteia, adică încetarea procesului și imposibilitatea de a reveni asupra acestui litigiu în cadrul altui proces de judecată. De asemenea, instanța poate să nu întărească tranzacția de împăcare, pronunțând o încheiere motivată în acest sens, dacă ea contravine legii ori intereselor statului sau altor persoane.

Dreptul de a încheia tranzacții de împăcare aparține părților raportului juridic litigios, inclusiv intervenienții principali, iar persoanele care pornesc procesul în interesele altor persoane, nu dispun de acest drept procesual. Tranzacția dintre părți reprezintă de fapt concesiile făcute de subiecții raportului juridic litigios, aceasta înlocuind hotărârea instanței de judecată. Tranzacția este un drept al părților, însă conform unor modificări la Codul de procedură civilă, legiuitorul a stabilit ca o formă de conciliere între părți medierea judiciară. Articolul 181² stabilește că „medierea judiciară este o modalitate obligatorie de soluționare amiabilă a pretențiilor adresate instanței judecătorești, cu ajutorul și sub conducerea acesteia, în cazurile ce țin de: protecția consumatorilor; litigiile de familie; litigiile privind dreptul de proprietate asupra bunurilor între persoane fizice și/sau juridice de drept privat; litigiile de muncă; litigiile care rezultă din răspunderea delictuală; litigiile succesoriale; alte litigii civile a căror valoare este sub 200 000 de lei, cu excepția litigiilor în care s-a pronunțat o hotărâre executorie de intentare a procedurii de insolvabilitate”. Medierea judiciară poate avea loc și în alte cauze, dacă aceasta este cerută de părți. Tranzacția părților este posibilă și în afara medierii judiciare, în condițiile legislației procesual-civile și a Legii cu privire la mediere nr. 137 din 03.07.2015.

Pentru ca tranzacția să producă efecte juridice și să fie ulterior executată de părți, legea instituie necesitatea ca aceasta să fie confirmată de către instanța care a primit spre examinare cauza civilă. CPC la art. 60 alin. (5) prevede că instanța nu va admite tranzacția între părți, dacă aceste acte contravin legii ori încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau a statului. Încheierea judecătorească privind încetarea procesului care conține condițiile tranzacției are aceeași forță juridică ca și hotărârea judecătorească (art. 182⁴ alin. (2¹) CPC).

Bibliografie:

1. Radu, D.; Durac, Gh. *Drept procesual civil*. Iași: Ed. Junimea, 2001.
2. *Drept Procesual civil. Partea generală*. Sub red. Belei E. Chișinău: Ed. USM, 2016.
3. Ungureanu O. *Actele de procedură în procesul civil (la instanța de fond)*. București: Casa de editură și presă „Șansa” SRL, 1994.
4. Треушников М.К. *Гражданский процесс*. Москва:ООО «Городец-издат», 2013.
5. Юдин, А.В. *Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве*. СПб: Изд. Юридического факультета СПб. Гос. Ун-та, 2015.